

RICARDO CARVALHO CALERO

CONQUERIR UNA ESPURNA / *Conquistar unha faísca*

LLETRES GALLEGUES UB / *Letras galegas UB_1*

Directora de la collecció: MARÍA XESÚS LAMA

Introducció, selecció i notes: PILAR PALLARÉS

Traducció: EDUARD DEL CASTILLO VELASCO

© dels textos: HERDEIROS DE CARVALHO CALERO

Edició no venal

CC BY-NC-SA Estudis Gallecs i Portuguesos, Universitat de Barcelona / Chan da Pólvora, 2020

Colabora: Secretaría Xeral de Política Lingüística, Xunta de Galicia

RICARDO CARVALHO CALERO
CONQUERIR UNA ESPURNA
Conquistar unha faísca

Selecció i notes de PILAR PALLARÉS

Traducció d' EDUARD VELASCO

Lletres gallegues UB / *Letras galegas UB_1*

CHAN DA PÓLVORA EDITORA

2020

Anjo de terra

*Anjo de terra, de cobarde argila,
que co teu po queres rubir ao ceo.
Entre o verde e o azul fas o teu niño.
Da nube e do piñeiro pendurado,
arrandeado entre o que foge e dura.
Ao teu jugo junguir a Deus tencionas;
Deus traducido à tua língua de area.
Polo doce camiño do que morre,
procuras o relanzo do non nado.
O ceo mineral friage pon-che.
Ha chegar, solermino, o teu triúnfo
cando os ollos de Deus a bágoa embace
e forte contra Deus seja o teu nome.
Israel: e o divino mensageiro
cairá rendido pola carne tua.
E casará o seu ceu coa tua terra.*

Àngel de terra

Àngel de terra, de covarda argila,
que amb la pols teva vols escalar al cel.
Entre el verd i l'atzur fas el teu niu.
Del núvol i del pi quedes penjat,
gronxat enmig d'allò que fuig i dura.
Al teu jou junyir Déu és el que intentes;
traduir-lo a l'idioma teu de sorra.
Pel dolç camí d'allò que va morint,
vas cercant el revolt del no nascut.
Et fa venir fredor el cel mineral.
Arribarà, calmós, el teu triomf
quan la llàgrima els ulls de Déu amari
i fort contra de Déu sigui el teu nom.
Israel: i el missatger divinal
ha de caure retut per la carn teva.
Son cel maridarà la teva terra.

*Ti QUE PROCURAS a infinda liberdade:
sen horizonte ¿cál ollo enxergarias?
Ai, nas estrelas, cicais, e noutro intre,
foches creanza sen mágoa e sen gaiola.
Non agora, a ti mesmo acadarmado.
Negas-te a ti se a tua cádiga negas.
Viver, pra ti, non é viver somente.
É viver e morrer, pois a tua vida
tecida está de covas e barrelos.
Rubes e baixas a esqueira do teu fado
–mortes cotiás– por degraus que se esfondan.
Quen ten un fin, debe envolver-se en límites;
a sua nudez arroupar –lan ou ferro–,
pois é a cadea do metal da armadura.
Liberazón sen fin, infinda arela.
Quen se libera arreda-se e afasta-se.
Só o morto está do todo liberado.
O seu cordón umbilical coa nai
quebrado ao fin, de sangue falto e vida,
fendida a ponte que matinou trapela,
sen coacción, sen disciplina jaz,
podrémia ou oso, en ceibedade inútil.*

TU QUE VOLS la infinita llibertat:
sense horitzó, quin ull entreveuries?
Allà, als estels, potser, i un altre temps,
vas ser creació sens pena i sense gàbia.
No pas ara, lligat a tu mateix.
Si la juntera negues, a tu et negues.
Per a tu, viure no és viure només.
És viure i morir, car la teva vida
teixida està de coves i bressols.
La puges i la baixes, l'escala del teu fat
–morts quotidianes– per graons que s'esfondren.
Qui té una fi, ha de fer-se amb els límits;
abrigar la nuesa –llana o ferro–,
que és la cadena del metall de l'armadura.
Alliberament sense fi, infinit anhel.
Qui s'allibera s'aparta i s'allunya.
Sols el mort és del tot alliberat.
El seu cordó umbilical amb la mare,
trencat per fi, mancat de sang i vida,
partit el pont que imaginà parany,
sense coacció ni disciplina jau,
podrimer o os, en llibertat inútil.

*Cabeza de deusa*¹

*O teu cabelo curto de rapaz.
As nenas dos teus ollos, duas negriñas
que se erguen, entre escumas, do seu baño,
a sorrir, maliciosas, docemente.*

*A brancura do rosto, candidata
ao império da brancura, neve, mármore,
leite, marfin, lua, alabastro, lírio.
E sobre o ceu desa brancura nídia,
sobre esa branca luz sen nódoa, a ave
da tua boca, tingida de solpor.*

*De delicada prata,
de água callada e fría,
de cisne que amou Leda,
loto carnal, o colo.*

¹ O poema apareceu por vez primeira formando parte de «Aos amores seródios», relato publicado no número 63 de *Grial*, en 1979. Como xa se indicou no limiar, seguimos a versión de 1984, por ser a derradeira en vida de Carvalho.

Cap de deessa¹

Els teus cabells curts com de jovencell.
Les nines dels teus ulls, dues negretes
que s'alcen, entre escumes, del seu bany,
somrient, malicioses, dolçament.

La blancor del teu rostre, candidata
a l'imperi del blanc, neu, marbre, llet,
ivori, lluna, lliri i alabastre.
I sobre el cel d'aquella blancor nítida,
sobre la blanca llum sense taca, l'au
de la boca, tenyida de capvespre.

De delicat argent,
d'aigua quallada i freda,
de cigne que amà Leda,
lotus carnal, el coll.

¹ El poema va aparèixer per primera vegada formant part del relat *Aos amores seródios (Als amors tardans)*, relat publicat al número 63 de la revista *Grial* l'any 1979. Com ja s'ha indicat al pròleg, seguim la versió de 1984 perquè va ser la darrera que es va fer en vida de Carvalho.

*POR ESTE TALO de cristal
corto a flor do teu rosto, decapito-te.*

*Chamo-me Euríloco, fillo de Anaxímenes,
ródio. Aprendín a traballar o mármore
no obradoiro de Euríbio.
Son aprendiz aínda.
Piedosamente,
deteño-me no arranco do teu peito.*

*Máis adiante farei-te en busto, e, logo,
de corpo inteiro, cando eu maduro esteja.*

*Mais só a cabeza agora.
Hei de ir por partes. Non teño experiencia.
¿Cómo reflexaría
no espello branco e duro
a tua realidade?*

*Moitas veces na praia solitária
ou no linde da fraga, nos meus brazos
tiven a fillas de pastores,
mozas morenas de alapada pel.*

*Na area deseñei
o calco dos seus corpos.*

*Mais é a primeira vez que ousou esculpir
a imaxe de unha deusa.*

(DE «AVALON»)

ÉS PER AQUESTA TIJA de cristall que et
tallo la flor del rostre, et decapito.

Em dic Euríloc, soc fill d'Anaxímenes,
rodi. De treballar el marbre en vaig aprendre
a l'obrador d'Euribi.

Soc aprenent encar.

Pietosament,
m'aturo on el teu pit comença a fer-se.

Després et faré en bust i, en acabat,
de cos sencer, quan jo estigui madur.

Però ara el cap només.
Aniré a pams. No tinc experiència.
Com es reflectiria
al mirall blanc i dur
la teva realitat?

Molts cops en una platja solitària
o en el llindar del bosc, en els meus braços
he tingut filles de pastors,
noies morenes de fogosa pell.

Dibuixant a la sorra
vaig fer el calc dels seus cossos.

Però per primer cop goso esculpir
la imatge d'una dea.

(D'AVOLON)

Elegia veneciana

*Podedes me borrar do Libro de Ouro,
meus compatriños.*

*Hai tempo que non coido se o turco rube ou baixa,
e os meus buques están ancorados no molle.*

*Non me tenta ocultar a miña calva
baixo a tiara do dogo.*

*Un corno e un roupón non me preservarian
dos arrañóns de tantos senadores.*

*Que outro celebre as suas núpcias co mar.
A boca desa esposa é demasiado amarga.
Prefiro-me solteiro, ceibo de tal beleza,
que abala como quer e atraízoa aos seus homes.*

*Ti, Fóscari; ti, Dándolo; ti, Loredano, ollades-me
sen dúbida co horror con que a un irmán perdido.
Quizá teño algun sangue dun Otelo ignorado,
e o meu torgo non é enxebre de Aquilea.*

*Non me retratarán Bellini nen Tiziano;
escuro morrerei, pobre gallo esquecido.
Mais ollo o mar rillar as pedras de Venécia,
e atopo triste o antroído da vella Serenísim.*

(DE «AVALON»)

Elegia veneciana

Em podeu esborrar del Llibre d'Or,
o, compatricis.
Fa temps que no m'adono de si el turc puja o baixa,
i les meves naus són ancorades al moll.

No em tempta d'ocultar la meva calba
sota la tiara del dux.
Una capa i un corn no em preservarien
de les esgarrapades de tants de senadors.

Que les celebri un altre, les nocs amb el mar.
La boca de l'esposa és massa amarga.
Jo em vull solter, lliure de tal bellesa,
que es gronxeja com vol i traeix els seus homes.

Tu, Foscari; tu, Dandolo; Loredano, em mireu
certament amb l'horror amb què a un germà perdut.
Tinc, potser, alguna sang d'un Otel·lo ignorat
i no tinc genuïna cap arrel d'Aquileia.

No m'han de retratar Bellini ni Tiziano;
i fosc em moriré, pobra branca oblidada.
Mes veig que el mar rosega les pedres de Venècia,
i trobo trist el carnaval de la vella Sereníssima.

(D'AVALLON)

*DESQUE vim Tristám fum a sua namorada,
e oculto no meu coração levo esse amor.
Isolda a Loira elegeram-me entre as suas servidoras
para ir via com ela a Tintagel
na negra nave em que Tristám chegara.
Isolda a Mai confiou-me o filtro mágico
que o dia das bodas os noivos tinham de beber
para amarem-se sem desfalecimento de por vida.
A bordo, eu só tinha olhos para Tristám;
sem beber nenhum filtro, ligada estava a el.
El era um fiel embaixador, correcto paraninfo,
que conduzia ao seu amado tio
a que havia ser senhora em Cornualhes.
Isolda era umha mocinha que abria os olhos ao mundo,
disposta a cumprir escrupulosamente o seu dever
como futura esposa do rei Marco.
Mas mentres navegávamos, como umha abafante nuve,
o calor pairou sobre a nave.
E Isolda ordenou-me que trouxesse um refresco
para que ela e o seu custódio apagassem a sede.
E tam trémula estava eu pensando que ia servir a Tristám,
que sem decatarme escanciei-lhes o filtro do feitiço,
pois nom via bem arredor, que o ardente sol de Tristám me cegava.*

*E amaram-se para sempre ela e ele.
E na mesma nave Isolda foi de Tristám.
E tivemos que substituí-la eu no tálamo nupcial en Tintagel.
E Marco gozou do meu corpo,
que eu quigera reservar para Tristám.
E tivemos que proteger a culpa da minha senhora*

DES QUE TRISTANY vaig veure, me'n vaig enamorar
i ocult dins el meu cor en duc l'amor.
Isolda la Blonda va elegir-me entre les seves serventes
per fer camí amb ella a Tintagel
amb la nau negra en què Tristany vingué.
Va confiar-me Isolda la Mare el filtre màgic
que el dia de les noces havien de beure els nuvis
per estimar-se sense defallença de per vida.
A bord, només tenia, jo, ulls per a Tristany;
sense beure cap filtre, lligada era a ell.
Ell era un fidel ambaixador, correcte paranímf,
que conduïa el seu estimat oncle
a qui havia de ser senyora a Cornualla.
Isolda era una noia que obria els ulls al món,
disposada a complir escrupolosament el seu deure
com a futura esposa del rei Marc.
Però tot navegant, com un sufocant núvol,
va planar la calor damunt la nau.
I Isolda va ordenar-me que dugués un refresc
perquè ella i el custodi apaguessin la set.
I tan tremolosa estava, jo, pensant que havia de servir Tristany,
que, sense adonar-me'n, vaig abocar-los el filtre de l'encanteri
perquè no hi veia gaire bé, que l'ardent sol de Tristany em cegava.

I s'estimaren per sempre ella i ell.
I en la mateixa nau Isolda va ser de Tristany.
I la vaig haver de substituir jo al tàlem nupcial a Tintagel.
I Marc del meu cos va gaudir,
que jo havia volgut reservar-li a Tristany.
I vaig haver de protegir la culpa de la meva senyora

*e oferecer a minha virgindade para encobrir a falta do meu senhor.
Eu som Brangel, namorada sem filtro.
Murcharei-me à beira da frondosa paixóm que eu provoqueei.
Oxalá pudesse eu pensar em Tristám como Marco pensava em Isolda
cando Marco me tinha entre os seus braços
e cria que as minhas báguas eram as báguas do pudor da Rainha.
Só umha vez jacim com um home, um home maduro
que gozou de outra mentres me gozava.
E eu nom retivem mais que a dor daquel abraço enganoso.
Eu som Brangel. Nem Thomas nem Bérout
souberom bem a causa do meu erro.
Crerom-me só umha moça atordoada.
Revelo agora a razom da tragédia.
Mais alto foi, nom forçado feitiço,
mais alto que o de Isolda o meu amor.*

i oferir la meva virginitat per encobrir la falta del meu senyor.
Jo soc Brangiana, enamorada sense filtre.
Em pansiré a la vora de la frondosa passió que jo vaig provocar.
Tant de bo pogués jo pensar en Tristany com Marc pensava en Isolda
quan Marc em tenia en els seus braços
i creia que les meves llàgrimes eren les llàgrimes del pudor de la Reina.
Només un cop he jagut amb un home, un home madur
que d'una altra gaudí mentre em gaudia.
Jo no vaig retenir sinó el dolor d'aquella abraçada enganyosa.
Soc Brangiana. Ni Thomas ni Bérroul
van saber bé el perquè del meu error.
Em feien una noia atabalada.
Revelo la raó, ara, de la tragèdia.
Més alt va ser, no forçat encanteri,
més alt que no el d'Isolda el meu amor.

COMO PUDEMOS

viver? Os olhos múltiplos e insones
de Medusa fixos em nós à espreita.
As bocas das metralhetas
apontando-nos. A censura
postal –fatídico agoireiro–
lendo as nossas entranhas.
Os sacristaos passando lista
às portas das igrejas. Nos cafés,
os contertúlios anotando
as nossas reacções perante
as notícias do rádio.
Clitemnestra na cama.
Na escola, os nossos filhos aprendendo
a condenar-nos, a
desprezar-nos, a
denunciar-nos, a falarem na língua
com que insultados fomos e julgados
réprobos, e na qual foi estendida
a acta que nos levou
ao paredom, ao cárcere, ao desterro;
a língua com que nos indultaram
para nos inserir arrependidos
no mundo que quigéramos
substituir. Muitos morrerom, mas
nom falo agora desses mortos; falo
dos que tiverom que viver morrendo
entre os seus matadores, lendo a imprensa
que de lama os enchera, saudando
as insígnias contra as quais militaram.
Como pudemos

COM VAM PODER

viure? Hi havia els ulls múltiples i insomnes
de Medusa fitant-nos, a l'aguait.

Les boques de les metralletes
apuntant-nos. La censura
postal –fatídic averany–
llegint-nos les entranyes.

Els escolans passant llista a les portes
de les esglésies. Als cafès,
els contertulians anoten
les nostres reaccions davant
les notícies de la ràdio.

Clitemnestra al llit.

A l'escola, els fills nostres aprenent
a condemnar-nos, a

menysprear-nos, a
denunciar-nos, a parlar en la llengua
amb què vam ser insultats i se'ns jutjà
rèprobes, la llengua en què va ser estesa
l'acta amb la qual ens van

afusellar, empresonar, desterrar;
la llengua amb què també vam ser indultats
per fer que ens inseríssim penedits
al món que havíem volgut

substituir. Molts van morir, però
no parlo ara d'aquells morts; jo parlo
d'aquells que hagueren de viure morint
entre els seus matadors, llegint la premsa
que de fang els havia omplert, i saludant
les insígnies en contra de les quals militaren.

Com vam poder

viver? E mais vivêmos.
E comêmos, dormímos, engendrámos
crianças: se havia quê comer, se havia
leito para dormir ou para amar.
E é que, assi como o home sossegado,
bondoso e cortês, pode
converter-se em malvado,
besta cruel; e a mulher terna e fina,
em selvagem ouveante alimária:
assi tamém o home inquieto,
íntegro e valoroso pode
transformar-se em sofrida
besta de carga ou tiro, e a mulher
que as teias acendia da vitória,
em abatida fêmea
de miserenta espécie soterranha.
Assi hienas e vermes,
formas de desumana humanidade,
encarniçam-se, arrastam-se.
Nom haveria lobos
se nom houvesse anhos.
Milhafre e pomba todos podemos ser,
Isso é ser home: humilhar ao home
ou humilhar-se perante o home. Todos
podemos humilhar-nos e humilhar.
Isso é ser home. Mister seria
para nos prevenir de sermos
bestas depredadoras ou servis,
conquistar umha faísca
de lume prometeico e ser
um pouco deuses, home e deus à par,

viure? I ves, vam viure.
I menjàrem, dormírem, engendràrem
mainada; si hi havia per menjar, si hi havia
llit per poder dormir o per estimar.
I és que, així com l'home assossegat,
bondadós i cortès, es
pot convertir en malvat,
bèstia cruel; la dona tendra i fina
en salvatge udolant animàlia:
així també l'home inquiet,
coratjós i íntegre pot
transformar-se en soferta
bèstia de tir o càrrega, i la dona
que encenia les torxes victorioses,
en femella abatuda
de miserable espècie subterrània.
Així hienes i cucs,
formes de deshumana humanitat, s'ar-
rossequen, s'acarnissen.
No hi hauria pas llops
si no hi hagués anyells.
Milà o colom tothom ho podem ser.
Això és ser home, humiliar l'home
o humiliar-se davant de l'home. Tots
podem humiliar-nos i humiliar.
Això és ser home. Seria forçós,
per tal de prevenir-nos d'ésser
bèsties depredadores o servils,
conquerir una espurna
de foc prometeic i ésser
una mica deus, home i déu alhora,

*na forza e na renúncia;
mas isso só é posíbel
sobranceando o humano,
cando águia é a hiena, e anjo o verme,
sobre a terra a voar,
segundo a desumana fórmula
de Friedrich Nietzsche ou de Cristo Jesus².*

² «Non podemos rexeitar nengunha clase de temática e, se se me permite, indicarei que eu fun un dos mais activos en tratar temas sociais ou políticos, na medida en que isto era posíbel, nos meus versos» (Fernán-Vello e Pillado Mayor 1986: 245-246). A este respecto salienta Araceli Herrero Figueroa (2000: 22) a importancia desa liña comprometida na poesía carvalhiana: «Quizais non se teña reparado que o seu poema 'Gandhi', composto a raíz da morte do mahatma (portanto, de 1948), anticipa a data que se ten dado para a aparición da poesía social na lírica galega (1962, *Longa noite de pedra*)».

tant en la força com en la renúncia;
però això sols seria possible
dominant allò humà,
quan àliga és la hiena, àngel el cuc,
volant sobre la terra,
segons la deshumana fórmula
de Friedrich Nietzsche ou de Crist Jesús.²

² «No podem rebutjar cap mena de temàtica i, si se'm permet, indicaré que jo vaig ser un dels més actius a l'hora de tractar temes socials o polítics, en la mesura que això era possible, en els meus versos.» (Fernán-Vello i Pillado Mayor 1986: 245-246). A propòsit d'això, Araceli Herrero Figueroa (2000: 22) destaca la importància d'aquesta línia compromesa en la poesia de Carvalho Calero: «Tal vegada no s'ha pres consciència que el seu poema 'Gandhi', compost arran de la mort del mahatma (per tant, de 1948), anticipa la data que s'ha donat per a l'aparició de la poesia social en la lírica gallega (1962, *Longa noite de pedra*).»

Este libro saíu do prelo en outubro de 2020
co gallo do ano das Letras Galegas
adicado a Ricardo Carvalho Calero.
A tiraxe desta edición é de 125 exemplares.

